

ИМЕНАТА НА ЛИМЕСА: ИМЕНУВАНЕТО В ГОРНА И ДОЛНА МИЗИЯ МЕЖДУ СЕМЕЙСТВОТО И АРМИЯТА

Калин Стоев

Институт за балканистика с Център по тракология
„Проф. Александър Фол“ –
Българска академия на науките

Резюме. Статията предлага антропонимичен подход към историята на „лимес обществото“ в провинциите Горна и Долна Мизия. Базирайки се на парадигмата, създадена от изследователи като А. Мочи, тя прави опит да определи местната мизийска „военна номенклатура“ и да очертае нейното влияние върху имената в семействата на двете провинции. Изследването се концентрира основно върху *когномените* на провинциалното население. В първата си част статията използва категоризациите на имената, направени в работите на Й. Кайанто и А. Мочи, също така статистически популярните имена в двете Мизии, както и когномените от военните списъци, за да дефинира най-често използваната войнишка номенклатура в тези провинции. По-нататък се проследяват характеристиките на имената като предпочитано именуване за наследниците съответно във „военните“ и „цивилните“ семейства тук. Стига се до финалния извод, че наистина може да се открие тенденция за наследяване на „военните“ имена основно сред семействата на войници, което обаче се дължи не само на влиянието на армията в провинциите, но и на редица причини, свързани със стремежа към подчертаване на романизационен произход.

Keywords: Names, Families, Moesia, Roman Army, Roman Limes

Едва ли може да се отрече, че семейството е специфична среда с пряко отношение към създаването на провинциалното общество¹⁾, където тенденциите, модата или дори политическите императиви в именуването се отразяват по специфичен начин. С други думи, в семействата се преплитат няколко вида именуване или по-точно – наблюдава се именуване, което може да изпълнява няколко различни вида функции. От една страна, става въпрос за изява на чисто юридически категории, налагащи определени именни модели, от друга – вътрешносемейното влияние изисква наследствена номенклатура, която да покаже връзка с някакъв предшественик, и най-накрая е налично именуване на някаква по-голяма

сфера, която налага своите традиции при предаването на името във второ поколение при нейните членове. Последната категория, безспорно най-флукуална, могат да бъдат специфичната военна среда, някаква етническа общност, „голямата фамилия“⁽²⁾ (като опозиция на нуклеарното семейство) или други.

С оглед на тук избраната тематика ще се съсредоточим върху последната категория, с особен поглед върху именуването сред военизираната общност, и ще се опитаме да проследим влиянието на имената на „лимеса“, разбран тук като военнополитическа общност със сходни социални, политически и в известна степен културни характеристики по Средния и Долния Дунав, върху семейната среда.

Дали в това именуване трябва да видим последица от културни натрупвания, които започват да задават определен модел, свързан с римската граница, където именно военните са най-видимият носител на римски ценности и начин на живот? В следващите редове ще се опитаме да отговорим на въпроса доколко влиянието на военната граница е водело и до тясно семеен стремеж за подчертаване на „военна“ принадлежност в Горна и Долна Мизия, поне що се отнася до именуването. За целта ще проследим предаването на типични за военната среда имена в наследство сред военното и цивилното население в провинцията. Разбира се, този текст следва да бъде разглеждан като насочено изследване към конкретна група от хора, с приносен елемент към конкретен проблем, а не като цялостно третиране на един важен исторически въпрос, който може най-общо да бъде дефиниран като ролята на военния фактор за обществения и политически живот в двете провинции.³⁾

С оглед на тази цел може да бъде използвана вече изработена статистическа и, по-важното, понятийна база. Преди време унгарският изследовател А. Мочи дефинира в поредица от съчинения своите резултати за различни типове провинциална култура, отразена в именуването. В случая най-важни за нас са две от изследванията му. В едното той определя два различни типа провинциална култура, отразена в именуването, най-вече в *когномените* на романизираното население на империята: „дакийска“ и „галска“.⁴⁾ В другото той задава конкретните характеристики на именуване в една от интересувашите ни провинции – Горна Мизия, и стига до извода за нейната принадлежност към по-широкия културно-исторически контекст на именуването в една гранична общност („*die Limeskoine*“).⁵⁾ Казаното, заедно с обобщената статистическа картина на именуването във военна среда за Долна Мизия, позволява разширяване на проучването на военното именуване в посока към семейната среда с очаквани резултати в извеждането на изводи за влиянието на споменатото „*Лимескойне*“ в един определен сегмент на провинциалната култура, какъвто е именуването. Поради факта, че гореспоменатите теоретични постановки се базират преди всичко на третата съставка от римската номенклатура (*cognomen*), ние също ще изследваме предимно тези именни единици.

Поставената задача изисква определянето на параметрите на това, което в двете провинции може да се счита за „военно именуване“. Терминът е опре-

делен за нуждите на тази статия и тук, ще обхваща онези имена, типични за „граничната общност“, които по статистически и просопографски данни очевидно са били предпочитани и масови сред лицата с военен произход в Горна и Долна Мизия. Те безспорно ще влизат и в рамките на т.нар. „Лимескойне“. Баналността на много от имената в тази общност, а както ще се види по-долу и тяхното семейно разпространение, е и причината в определения географски контекст „лимес номенклатурата“ да не може да бъде използвана съвсем еднозначно с „военната номенклатура“, въпреки че в голяма степен двете понятия се припокриват. За да изясним горното твърдение, ще се опитаме първо да проследим формирането на „военна номенклатура“ в двете Мизии.

Терминът „военна номенклатура“ е в състояние адекватно да опише състоянието на именуването във военна среда, което от един определен момент нататък е трябвало да се справи със задачата да асимилира и „романизира“ проникващите в армията peregrini. С оглед на това в историографията засега е направено повече за изясняване на именуването в помощните войски, счигани за основна среда на новороманизираните peregrini, отколкото за това в легионите. Затова, ако особеностите на административно или спонтанно установената „военна матрица“ на именуване в ауксилиите са вече добре изследвани⁶⁾, то що се отнася до имената на легионерите, на дневен ред все още са предимно съчинения, базирани на епиграфски материал от края на XIX и началото на XX в.⁷⁾ Причината вероятно се крие във факта, че в легионите, за разлика от повечето типове помощни войски (а именно алите, кохортите, флота и императорските конни стражи), като условие за рекрут формално се поставя римското гражданство, с което неизменно върви и римското име.

Удобното обстоятелство, че в границите на двете провинции са запазени четири сравнително големи войнишки и ветерански списъка от три легиона, позволява някои особености в именуването на легионерите да бъдат отбелязани и анализирани, особено с оглед на времето им ситуиране от най-ранния (в Трезмис), който отразява рекрута от 109 г. сл. Хр., до двата списъка от Виминациум, които вероятно представят резултата на т.нар. „локално рекрутиране“.⁸⁾ Това ще позволи да се определят евентуални общи характеристики, говорещи за някаква „военна номенклатура“ в Мизиите.

Изследването на именните единици в списъците разкрива няколко тенденции, които показват развитие от времето на Трезмиския латеркул до Големия латеркул от Виминациум. Те касаят и двете постоянно присъстващи части на римското име във всички латеркули, а именно *номена* (още гентилно име) и *когномена* (още прякор).

Номените във войнишките списъци се характеризират с постепенното намаляване на дела на имената на ранните императорски династии (Юлии, Клавдии, Флавии, които съставляват около 20% от всички имена в Трезмис) за сметка на тези на по-късно появилите се императорски номени (Улпии, Елии, Аврелии, които вече

са около 27% в Монтана, 38% в малкия латеркул от Виминациум и повече от 50% в Големия). Друга интересна зависимост се откроява във факта, че в Трезмиския списък липсват войници, които са влизали в легионите с името на управляващия император (*Ulpus*), което вероятно може да се отдаде на факта, че става въпрос за време преди епохата на Хадриан⁹⁾, с нейната широко прокламирана в научната литература тенденция към преминаване към „локално рекрутиране“.

Друга характеристика на номените в латеркулите касае неимператорските имена. Привидно техният дял също намалява в списъците от Трезмис до Виминациум, но постоянна тенденция не се наблюдава. Един стабилен дял на тези имена – между 30% и 40 %, се забелязва във всички списъци, като едва в най-късния латеркул от Виминациум той пада до около 22%. Това показва, че трайна тенденция за изчезване на „италийските“ имена няма, но „отнемането“ на процентния им дял става за сметка на късноимперските гентилни имена към времето на Марк Аврелий.

За разлика от номените когномените във войнишките списъци не показват еднозначни тенденции и открояването на определена номенклатура на тази база е силно затруднено, дори и само с оглед на характера на името, който ни лишава от толкова удобни исторически маркери като императорските имена. Това прави трудно изработването на определени критерии за някаква именна матрица. За щастие, гореспоменатите именни компендиуми като този на А. Мочи, а също така наблюденията на Й. Кайанто, създават база, с помощта на която могат да се регистрират определени статистически или географски характеристики на някои имена и следователно да се проследи тяхната проява в латеркулите.

Ако номените в латеркулите показват определено унифициране с оглед на налагане на императорските имена, популярни навсякъде в империята, то е логично да предположим, че подобна унификация посредством приемането на популярни имена трябва да се наблюдава и при когномените. Така най-популярните когномени в империята могат да бъдат естествен избор за всеки новорекутиран войник. Тези имена (*Crescens, Faustus, Felix, Fortunatus, Hilarus, Ianuarius, Maximus, Primus, Priscus, Proculus, Rufus, Sabinus, Saturninus, Secundus, Severus, Tertius, Victor, Vitalis*), или така наречената „осемнайсетица“ на Й. Кайанто¹⁰⁾, обаче не показват възходящ процент: техният дял е най-висок в Трезмис (19,04%), а в другите латеркули (Монтана, Виминациум I, Виминациум II) той е съответно 8,45%, 14,28% и 10%. Следователно за шаблонизиране на когномените според тази категоризация не може да се говори.

Друга група когномени, които са категоризирани от А. Мочи като характерни и чести за Дакия, също спадат към популярната римска номенклатура, но за разлика от горната обща група по всяка вероятност са показателни и за общото именуване сред войниците в дунавските лимес провинции¹¹⁾. Процентите са сходни, като в случая не само няма покачване в различните латеркули, но и се наблюдава и спад. Тези имена са с най-висок дял в Трезмиския списък (15,23%), а в останалите три той е почти два пъти по-нисък (7,04%; 8,57%; 8,20% от общия

брой). Баналните общи имена на дунавското „койне“ следователно не са характерен признак за създаване на търсената от нас „военна номенклатура“ в Мизиите.

По-характерна е ситуацията с един подтип на „безнадеждните“ имена (*Aurelianus, Crispinus, Firminus, Iulianus, Maximinus, Maximus, Probus, Super, Valens, Valentinus, Valerianus, Viator*), които А. Мочи определя като общи, но по-характерни за „източните“ области на лимеса (или „*allgemeine Namen mit Schwerpunkt im Osten*“).¹²⁾ Логично това именно са когномените, чийто брой показва тенденции на покачване във времевия отрязък, покриван от войнишките списъци. В Трезмис те са около 13%, а в останалите латеркули като цяло имат по висок дял (19,71%) в Монтана; 14,28 % във Виминациум I, 18,23% във Виминациум II. Разбира се, имената *Valens* и *Maximus* съставят много голяма част от тези проценти.

Една четвърта статистическа категоризация, създадена от нас, определя дела на най-популярните в самите провинции Горна и Долна Мизия когномени. Според броя на честотата си в надписите¹³⁾ общо за двете Мизии това са *Alexander, Bassus, Firmus, Herculanus, Ingenius, Iulianus, Longinus, Maximus, Ponticus, Severus, Valens, Valentinus, Valerianus, Valerius (!), Victor*. За Долна Мизия специфични са още *Capito, Clemens, Crescens, Felix, Fronto, Ianuarius, Marcianus, Marcus, Proculus, Sabinus, Saturninus, Secundus*, а специфичните за Горна Мизия популярни когномени са *Aquillinus, Victorinus, Vitalis*.

Създава се внушителен брой имена, част от които, разбира се, са популярни в цялата империя според извадките на Й. Кайанто и А. Мочи. Други обаче (*Alexander, Aquillinus, Bassus, Herculanus, Longinus, Marcus, Ponticus, Rufus, Victorinus*) можем да наречем „мизийски имена“, тъй като са най-характерни именно за Мизиите, въпреки че, разбира се, са добре представени и другаде в империята.

Как се представят тези имена в латеркулите? Процентът само на тези „мизийски“ имена не показва стабилни тенденции на покачване. От 14,28% в Трезмис дялът спада съответно на 12,67%, покачва се на цели 25,71% във Виминациум I, но се срива катастрофално до едва 5,88% във Виминациум II.

За да приключим с изследването на латеркулите, трябва като заключение да приемем, че една възходяща и постоянна „военна номенклатура“ в Горна и Долна Мизия се открива предимно в дефинираната от А. Мочи група на „източното“ лимес койне (Дунавските провинции източно от Панония), заедно с някои много популярни имена, логично спадащи и към характерното за Мизия именуване (*Maximus, Valens*). Една „военна номенклатура“, изглежда, задава тенденция при имената на легионерите и е силно концентрирана в определен период (при латеркула Виминациум I, набор 133–134 г. сл. Хр.), но, изглежда, малко по-нататък тя изчезва от военните списъци.

Дали по тези ограничени данни може да се заключи, че мизийската номенклатура, като характерна част от Мизиите, се оформя като истинска „военна номенклатура“ към средата на II в., но след това става просто „лимес номенклатура“, тъй като явно не се унифицира в легионна матрица за новоприетите

легионери (перегрини?) в късния списък от Виминациум? Разбира се, ограниченото изследване от войнишките списъци представя само част от картината на именуването на лимес обществото, при това до определен период (времето на император Марк Аврелий). За по-пълно проследяване на характера на „лимес номенклатурата“ споменатите по-горе групи когномени ще бъдат изследвани в семейната среда, с оглед на предаването им в следващо поколение.

В този смисъл може да прозвучи доста изненадващо, че имената от „мизийското“ именуване, които статистически наистина са популярни във войската, са единствено напълно логичните от етимологическа и символна гледна точка *Maximus* и *Valens*, но не и точно толкова логичните от същата гледна точка *Valentinus* и *Valerius*, или пък *Iulianus*, което се изявява като изключително популярно име „mit Schwerpunkt im Osten“ и в Мизия, но не толкова сред военните (едва 11 от 60 носители на това име са военни лица в Горна и Долна Мизия). Налице са следователно известни противоречия между това, което би трябвало да е военна номенклатура в лингвистичен смисъл. С тези думи можем да преминем към проекциите на военните имена във военните и цивилните семейства, за да проследим как и доколко тези набелязани от нас като военни имена са използвани за идентификация с войската в мизийските провинции.

Споменатите досега когномени са натоварени с определени характеристики благодарение на статистическата извадка от по-широк регион. Напълно ясно е, че те могат да имат различни характеристики в по-тесните географски рамки на Горна и Долна Мизия.

Казаното налага друга „разбивка“ при разглеждането на „военните имена“ в семейната среда, която цели да подчертае характеристиките им в мизийска среда (вж. Приложение 1). За тази цел е съставена нова класификация и когномените, включени в приведените по-горе статистики, са разделени в няколко групи, които държат сметка на диапазона им на разпространение в империята и лимеса (от А до Ж) и на честотата им съответно във военна и цивилна среда в Горна и Долна Мизия (от 1 до 3). Тук, от една страна, има имена, които са популярни и във войската, и сред населението (Групи А1–Ж1). От друга, има такива, които са популярни предимно сред „цивилните“ (Групи А2–Ж2). В третия случай имаме абсолютни военни имена, популярни почти само сред войската (Групи А3–Ж3).

Разбира се, и такава класификация не е напълно окончателна, що се отнася до пресмятане на общия брой наследявания на „военно“ или „цивилно“ име, което ще бъде предприето в края на изследването. Причината е, че са налични и много имена, които статистически могат с еднакви основания да се разглеждат и като военни, и като цивилни. Как трябва да се подходи например към името *Maximus* – като част от „осемнайсетицата“ на Й. Кайанто, като част от „източното“ койне на А. Мочи или като част от „мизийската“ номенклатура? С оглед на придобиване на по-непосредствен поглед върху това и други имена, най-напред трябва да се проследят характеристиките на семействата, в което дадено име се предава. С

други думи, по-долу безличната статистика ще бъде допълнена с начина, по-който традициите в семейното именуване се отнасят към даден когномен.

Да започнем именно с *Maximus*, което по много причини е логичен избор за име на наследник в едно романизирано общество, като стремежът с отъждествяване с военна среда е само една от тях. Причините *Maximus* да бъде смятан за „военен“ когномен в Мизии са много и е достатъчно само да се видят военните списъци, за да се разбере огромният му потенциал като войнишко име: то се среща общо 25 пъти във всички списъци, а приблизително половината от носителите в двете провинции са засвидетелствани в надписите си като военни лица.

Как обаче се предава това име в семействата? То не е представено добре в наследствената номенклатура и го откриваме при родители само в седем случая от общо 111 семейства с деца в двете Мизии, където са засвидетелствани включените в настоящето изследване (вж. Приложение 2) когномени. Единствено в два от тях¹⁴⁾ родителят е бил военен. И в двата случая обаче името не е предадено в чист вид на наследника. В първия пример *Aurelius Maximus* е кръстил сина си с деривативния когномен *Maximianus*. Във втория съдбата е дарила декурион от *coh. II Aurelia Dardanorum* предимно с дъщери, като две от тях носят производни или етимологично близки до името когномени (баща *T. Flavius Maximus* – деца *Flavia Maximilla*; *Flavia Magnilla*). Но последната дъщеря и единственият (!) син носят съвсем различни когномени: *Flavia Quinta*; *Flavius Honoratianus*.

По-интересното е, че в три от седемте случая името е носено в женския му еквивалент (*Maxima*) от майката на наследниците. Тук никъде не става въпрос за семейства на военни. В един случай номенклатурата на майката се предава върху тази на дъщерята, а пък синовете, следвайки модела на бащата, носят разнообразни и по-редки латински имена.¹⁵⁾ В друг случай от Долна Мизия от баща и майка, назовани само по когномени, се раждат синове, кръстени със същите имена, като името *Maximus* е наследено от името на майката.¹⁶⁾ Интересното в случая е, че изглежда, става въпрос за „скрито“ военно семейство: името на бащата *Paulinus* е популярно по Дунавския лимес военно име¹⁷⁾, което се среща и два пъти в латеркулите. Интересно е, че дъщерята в семейството също е взела едно „отмряло“ военно име, каквото е, както ще се види по-долу, *Valentina*. Случаят се повтаря в свидетелство от Горна Мизия, където отново името на майката *Maria Maxima* води до производно име в това на сина (*Valerius Maximianus*). Тук обаче бащата явно е бил либертин и в тази връзка трябва да се каже, че името *Maximus* се явява още веднъж в семейство на вероятен либертин като сигнум.¹⁸⁾

Тези примери ни карат да бъдем скептични относно евентуална хипотеза, че *Maximus* се е възприемало като „военно“ име в семействата. Виждаме, че в около половината случаи „отговорност“ за предаването на името носи майката и то е предпочитано за дъщери също в семейства на освободенци. Налага се да приемем, че носилото в определен момент военен престиж име *Maximus* придобива характеристики на банално римско име, често използвано за иден-

тификация с романизационна среда. Водещ фактор при предаването на името Максим във военна среда е била „модността“ му, т.е. общата му популярност в империята, без никакви особени конотации, което го прави достойно по-скоро за група А1 тук, отколкото за Г1 или Д1 (вж. Приложение I).

Да разгледаме сега друго име, което също се счита за сигурен признак на военна принадлежност, а именно изключителното по своята популярност *Valens*. Безспорният му военен облик се потвърждава от войнишките списъци. Със своите 42 срещания в тях, както и със своите 63% от носителите на името, които са били войници или офицери, то може с пълно право да се окачестви като „най-военното“ име в Горна и Долна Мизия.

За разлика от *Maximus* обаче тази характеристика на *Valens* се потвърждава и от наследственото именуване. Името е много често в семейната номенклатура и е налично в 21 примера в двете провинции. Може да се каже, че тук вече е налице добре проследима *lege artis* наследственост на името *Valens* сред военните лица. В осем случая името на бащата се наследява от сина в чистата си форма или като деривативно (*Valentinus*) в семейства на военни, а общо случаите, в които Валенс преминава във второ поколение, са девет. Особено характерен е един надпис от Равна¹⁹⁾, в който четиримата синове на ветерана *T. Claudius Valens* наследяват различни варианти от името на баща си или етимологично близки до него имена (*Titi Claudii Valens, Valentinus, Valentio, Valerianus!*).

В социален план *Valens* също се различава значително от *Maximus*. Прави силно впечатление, че от споменатите случаи на наследяване на името във военни семейства в четири става въпрос за бащи или синове, които са имали офицерски пост.²⁰⁾ Можем да заключим, че сред офицерството този когномен се оформя и като статусен символ, т.е. се използва и за подчертаване на принадлежност към провинциалните „субелити“. Тази характеристика на името *Valens*, съчетана с други подобни имена, ще ни позволи да го позиционираме в определена група (Г1) и да изведем необходимите общи статистически заключения за предаването на „лимес имената“ в двете Мизии.

Но тук е мястото да се направят някои наблюдения относно „наследниците“ на този популярен и наистина „военен“, както се установи когномен, т.е. отнoсно деривиранияте от него имена. Както *Valens*, така и *Valentinus* са посочени от А. Мочи като популярни за „източния“ лимес когномени. Както *Valens*, така и *Valentinus* са сред често срещаните когномени в Долна Мизия. Но въпреки това *Valentinus* не се „държи“ като военен когномен. Той се среща само на три пъти във военните списъци (всичките във Виминациум II), а делът на военните лица сред носителите му е едва 15,78% в двете провинции. Нещо много по-важно: видяхме, че се случва *Valens* да премине в следващо като *Valentinus* също и сред военните семейства. Но във всички пет от известните ни случаи, в които *Valentinus* е носен от родител, става въпрос *само* за майки.²¹⁾

Какво се е случило? Като че ли наличието на името *Valentinus* единствено в майчината номенклатура (като *Valentina*) го обрича на изчезване заради обичайните юридически норми при семейното именуване, вследствие на които нормалното семейство с наличие на *conubium* при двамата партньори и въпреки наличието на определена вариативност като цяло следва номенклатурата на бащата.²²⁾ Подобен извод обаче би изхвърлил някои важни обстоятелства извън историческия диапазон, а именно важната характеристика на римската номенклатура да предава връзка с по-стара романизация, следователно и по-стар римски произход. Изглежда, в случаите с името *Valentinus-Valentina* е задействан подобен „родов“ рефлекс. Затова е много вероятно да имаме пред себе си заместване на военна номенклатура, свързана с наследственост от по-рано заселили се военни семейства, с такава, която просто се стреми да запази престижа на военния си произход. Или с други думи, дъщерите – бъдещи майки, са получили имена, свидетелстващи за принадлежността им към семейства с по-стара военна романизация, като така военната номенклатура се е загубила окончателно. Парадоксално тук мултиплицирането на военния престиж на това име е довело до отмирането му като военно име и трансформирането му като общопровинциално „мизийско“. В този смисъл е много важно е да се подчертае, че във видимите случаи става ясно, че тези жени, вероятно заради добрия си римски произход, са се оженили в добри семейства и за „стари римляни“ (мъжете им носят имените *Antonius*, *Cornificius*, *Petronius*, *Ulpus*, вероятно стар заселник в Ескус и друг *Ulpus*, който е бил августал в Сингидунум!). В случая преминаването от „военна номенклатура“ към „цивилно-популярна“ е ясно изразено при наследниците на тези *Valentinae*, които са наречени с три много популярни и в Мизия, и в Дунавския лимес, но не непременно „военни“ *cognomina* (*Saturninus*, *Valeria*, *Julianus*), както и с две специфични, ясно говорещи за географски произход и по-стара, вероятно западна романизация на семейството (*Aprula*, *Plotus*).

Това дава храна за размисъл за начина, по който общото силно военно именуване, изразено в имена като *Valens*, се е трансформирало в общопопулярно, невоенно. Преди да направим генерален извод по този въпрос, е добре да прегледаме още две двойки привидно „военни“ имена. Да започнем с *Victor* и неговото производно *Victorinus*. Не е нужно да се извеждат аргументи в полза на твърдението, че първото от тях може да бъде определяно като военно. Един поглед върху войнишките списъци обаче води до изненадващия извод, че *Victor* е наличен само при двама войници в латеркулите Трезмис и Виминациум II. Общата му статистика отново също е по-скромна от тази на *Valens* и *Maximus* с 36% военни сред носителите на името. *Victorinus* показва същите характеристики – с два случая във войнишките списъци и около една трета военни сред носителите му в двете провинции.

За разлика от *Valens* *Victor* няма „чисти“ предавания по наследство (налично е даване на peregrinalно име, даване на по-редки когномени, както и

един произведен когномен *Victorinus*). Също така няма случаи на предаване на това име във войнишко семейство, което трябва да е показателно. Ситуацията при *Victorinus* е доста по-добра, тъй като тук наследственост се открива в четири случая, като в три *Victorinus* се наследява от сина, а две от семействата са военни.²³⁾ Много на място в случая ще е обобщението, че за разлика от *Valentinus Victorinus* е популярен военен когномен, който съзнателно е предпочитан във военна среда (семейна, но и географска). Слабото му представяне в латеркулите показва, че името се оформя като военно в по-късен период на напреднала романизация и засилено проникване на местните в легионите. Показателно е, че представителите на офицерството с този когномен се появяват сравнително късно и имат много шаблонни имена.²⁴⁾

Съпоставяйки ситуацията с тази при двойката *Valens-Valentinus*, сега става ясно, че в модела *Victor-Victorinus* няма трансформация на военна номенклатура в общо популярна при лица с висок социален статус, а напротив, има промяна от общопопулярна номенклатура (*Victor* е наличен само в общия списък на Й. Кайанто) във военна при лица с по-скоро нисък статус. Това е един преход, който може да бъде симптоматичен за цялостното влияние на военната номенклатура в двете Мизии, който се забелязва и при други когномени, попадащи в същите групи (E1; Г1; Д1).

Нека приемем, че със сходен военен престиж, преди всичко с оглед на значението на името, могат да бъдат натоварени и „неправилни“ когномен като *Valerius*, както и *Valerianus*. Много слабият дял на военни, носещи това име (8,33%), а също и скромното му представителство сред военните списъци (два случая) правят обаче силно впечатление. За сравнение – *Valerianus* не е представен в латеркулите (вероятно подобно на *Victorinus*, това име все още не е станало част от именния фонд на легионите преди края на II в.), но е по-стабилен като дял на военните сред носителите му (40%). Очевидно, за *Valerianus* ще важи същото, което се каза и за *Victorinus*, а именно, че става въпрос за късно (към края на втората половина на II в.) оформило се военно име. При това, както и *Victor*, „оригиналното“ име *Valerius* не е военно, но определено свидетелства за някакъв престиж. Може да се каже, че то не само е представител на едно типично „дунавско“ именуване, но също на една традиция на използването му като когномен, характерна предимно за галските земи на Римската империя²⁵⁾, която се е разпространила едва в по-късно време към Далмация и Панония²⁶⁾, респективно Горна и Долна Мизия. Името следователно е популярно заради символиката си на по-стар романизъм, който вероятно произхожда от западните провинции, особено Нарбонска Галия. Неговият престиж се трансформира във военен чрез деривата му *Valerianus*.

Картината, която се оформи от тези на пръв поглед напълно банални имена, е сложна. Можем обаче да кажем със сигурност, че във всички изброени случаи важен фактор се оказват характеристиките на когномена като вече

установило се в някаква общност име. Ако трябва да обобщим, при някои от когномените (*Valens-Valentinus*) тези характеристики се изменят в полза на цивилното за сметка на военното именуване, в други (*Victor-Victorinus*; *Valerius-Valerianus*) те увеличават значението си на военно име, а при трети (*Maximus*) става въпрос за обща мода при предаване на името, независима от военната доминанта в определен регион.

Има обаче и случаи, в които изглежда, че символиката на името е извън рамките на Дунавския лимес. Типичен пример е когноменът *Longinus*. Името е сравнително популярно в цялата империя, но в Горна и Долна Мизия показва забележителни стойности: то се среща повече от 50 пъти в тези провинции, като делът на военните лица е 56%. Във войнишките списъци *Longinus* също е изключително популярен и се среща в имената на 14 легионери. Името е засвидетелствано само при три семейства с деца, но пък за сметка на това с много добра приемственост: в два случая то преминава във второ поколение, като в един става въпрос за наследственост от номенклатурата на майката. Този случай²⁷⁾ обаче е много интересен и скрива стар военен произход, а също свидетелства за по-стабилна тенденция при запазването на името *Longinus* (в сравнение например с *Valentinus – Valentina*), а именно в цели три поколения, тъй като неспоменатият в надписа дядо по майчина линия без съмнение също се е казвал *Longinus* (баща *Aelius Vitalis*, майка *Flavia Longinilla*!, дъщеря *Aelia Longina*). Изглежда, *Longinus* се оформя много рано като „лимес име“ тук, тъй като предаването му е засвидетелствано във военно семейство от края на I в. в Горна Мизия.²⁸⁾ Името *Longinus* следователно е добре прието на местна почва от друга военна общност, най-вероятно тази на Изтока.

Трябва да се подчертае, че и там, където *Longinus* не е преминал във второ поколение, детето е кръстено с име, което може да се причисли към домашната „мизийска“ военна номенклатура. В споменатия пример от Равна бащата на *Aelia Longina* се е казвал *Aelius Vitalis* – с други думи е имал когномен, спадащ към характерното „местно“ оцветяване на антропонимията в Горна Мизия, но също е бил характерен за военни лица, т.е. спада към Група E1. Друг много красноречив пример откриваме при сина на *Ti. Plautius Crispus*, носител на класическо военно за Мизия име (представено на четири пъти в латеркулите), който е кръстил сина си *Longinus*. Функционалността на името *Longinus* може да е оформена от местни романизирани, тъй като според гентилните им имена е възможно да става въпрос за романизация от времето на легата *Ti. Plautius Silvanus Aelianus*.

Това наистина показва, че само за малък брой специфично „мизийски“ военни имена може да се каже, че показват стабилна приемственост във войнишки семейства. Освен по-горе споменатия *Victorinus* такъв когномен е елинското име *Alexander* (изразено военно име с около една трета носители с военна принадлежност, но цели седем примера в латеркулите), което засвиде-

телства абсолютна приемственост в именуването на сина, макар и само в два познати примера за наследственост от Долна Мизия.²⁹⁾ За сметка на това обаче е значителен дялът на наследяванията, в които се мултиплицира не конкретното име на бащата, но *други имена, които имат същите характеристики като географско разпространение, популярност и тенденции за предаване във второ поколение (Група Е)*. В горния пример един *Crispus*, носител на местно „оцветено“ военно име, предава на сина си местно оцветеното военно име *Longinus*. Така този случай представя една тенденция, която като че ли е била доминираща в двете провинции, тъй като от споменатите именни групи именно Е1 („мизийски“ военни имена) има изключителен процент на „успешни“ наследявания във второ поколение сред военните (88%), което е вторият най-висок дял в така дефинираното изследване. Към това трябва да отбележим, че двете групи, които показват по-неотменима тенденция за наследяване, са А1, или групата на напълно баналните и характерни за цялата империя имена (100%), и група Б1, или имената, характерни за Дунавския лимес изобщо (75%). При А1 и Б1 обаче това пресмятане се базира на много по-ограничен брой примери за наследяване при военни (съответно 3 и 4 случая), докато за наследяване на Е1 и Г1 са налични съответно цели 9 и 15 свидетелства.³⁰⁾ По-нисък дял (46,66 %) на успешни предавания има група Г1, или тези, по-популярни в източните латинофонски провинции. Очевидно може да се предположи създаване на именуване от по-тесен, „домашен“ тип, за което най-показателни са именно характерните „източни“ лимес номени. Струва си някои от техните наследствени характеристики да се обсъдят именно с оглед на една такава хипотетична трансформация по пътя към „мизийска“ лимес номенклатура.

Там където Г1-имената не „преминават“, обикновено става въпрос или отново за „военна“ номенклатура, популярна или не (приблизително в половината случаи), или за такава, която предава съвсем специфична местна или романизационна характеристика. Това означава, че наследниците на имената Г1 носят други „военни“ имена, като обикновено е предпочитана „мизийската“ военна антропонимия или „безнадеждните“ имената на „лимеса“ (Е1, Б1). В два от три случая, в които такава трансформация на военната антропонимия е налице, става въпрос отново за лица, спадащи към кръга на средното офицерство³¹⁾ или към икономически по-активните прослойки на населението, тъй като надгробната стела на *Valerius Valerianus* е издигната и със средствата на външен за семейството човек.³²⁾ В споменатите два случая за наследника е избрано типично „мизийско“ и военно име (съответно *Iovinus*, *Aquillinus*).

В другите случаи имената от тази група водят до регионално „оцветена“ номенклатура с явен намек за определен произход. Много характерно е, че отново става дума за лица с висок социален ранг. Така единият от синовете на местен *ducenarius Aelius Valerianus* носи името *Aelius Florentinus*, а дру-

гийт е наследил името на баща си.³³⁾ Тук явно е отбелязана връзка с някой си *Florus*, което име е характерно за панонските и галските провинции и говори за по-стара романизация.³⁴⁾ В друго семейство от Тропеум Траяни³⁵⁾, от една страна, отново има преход от „силно военно“ име като *Valens* в „изчезнало“ военно като *Valentinus*, но специфична номенклатура при другите синове. Заслужава споменаване когноменът на един от синовете му *Iulianus*, който вероятно се стреми да подчертае старото римско право и принадлежността към рода на тези Юлии. Началото на подобна употреба на когномена *Iulianus*, много популярен в мизийските земи, започва да се забелязва от началото на втори век също сред военни лица или такива с някакви местни, жречески или административни длъжности, предимно в източните части на Долна Мизия³⁶⁾ и най-вероятно свидетелства за лица с източен произход и желание за идентификация с Цезарова или Августова романизация. Практически сходен е случаят, когато по подобен начин за когномен се използва не Юлиевият номен, а Юлиевият преномен.³⁷⁾

Следователно общата характеристика на имената от тази *Група Г* е стремеж към запазване на наложила се в лимеса военна номенклатура или промяната ѝ в „мизийско“ именуване, военно или не, което обаче в повечето случаи се стреми да подчертае произхода от лица с по-стар романизъм с военен произход. Това би могло да се отдаде на факта, че става въпрос за мигрантски романизъм, който е осигурявал за наследниците на мигрантите важни позиции в провинцията, но чиито имена постепенно са започнали да се трансформират в регионални, „мизийски“.

Ако изходим от тези данни, тогава вероятното обяснение за преимущественото наследяване на „мизийския“ тип номенклатура за сметка на този на „лимес-койнето“ трябва да отчете стремежа към трансформация на една вече наложила се по лимеса антропонимия с друга, по-позната на местното провинциално население. Твърде е вероятно, имайки предвид някои специфики на мизийските когномени (*Alexander*, *Ponticus*, *Bassus*, които говорят по-скоро за произход от Изтока, или например *Rufus*, който може да е придобит с романизация на провинциален управител), „мизийските“ започнали да се налагат пред общата дунавска „лимес номенклатура“ благодарение на силното влияние на легионните рекрути от източните провинции.³⁸⁾ С течение на времето към нея се прибавят и обсъдените вече „креолизирани“³⁹⁾, т.е. приспособени за местно ползване когномени, базирани на стари, популярни на запад имена (типичният пример *Victorinus* при военните, *Valentinus* при цивилните). Изглежда разпространението на тези имена (Е1) е тръгнало „отдолу нагоре“, ако се съди, както вече се спомена, че някакви особени военни постове в семействата на носителите им поне до средата на III в. не се забелязват. Следователно масовостта е основна характеристика на тази група, така както по-старият римски произход, водещ до като цяло по-добро положение, в обществото е

характеристика на някои от „лимес имената“. Също така може да се предположи, че някои от тези когномени са плод на военна матрица, изработена в други провинции или в градските войски на Рим, като такъв вероятно е случаят с когномена *Marcus*. Забележително е как това име се появява масово към края на II – началото на III в. с вероятна първа масова проява на мизийска почва в списък от Одесос, където са налични няколко имена, предаващи го в патроним.⁴⁰⁾ Издигнати представители на това име се откриват едва към края на III в. – отново един *Aurelius Marcus*, вероятно бивш преторианец, е бил римски конник в Горна Мизия.

Казаното ни приближава към отговора на поставения тук въпрос – дали именуването и по-конкретно когномените във военните семейства дават право да говорим за някакъв стремеж името да се предава и в качеството си на принадлежност към едно военно общество. С оглед на обобщената статистика от всички данни (*Приложение 2*) на този въпрос трябва да се отговори по-скоро положително.

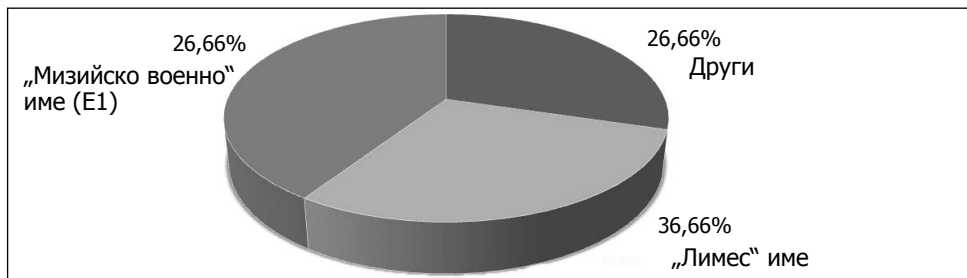
Въпреки рисковете, които епиграфската лаконичност може да носи, и независимо от факта, че е възможно да става въпрос за „скрити“ военни семейства, можем да обобщим, че наистина трябва да се отчете по-силна тенденция към предпочитане на „военни“ имена във „военните семейства“. В Горна Мизия наследяване на популярно сред военните име от някакъв тип („мизийски“ или общодунавски) може да се отчете в 22 от 30 наследявания⁴¹⁾ родител – дете (73,33%), а в Долна Мизия – в 30 от 52 (57,69%). Това обаче не бива да се регистрира прибързано като напълно „военно именуване“, силно повлияно от военната принадлежност: данните от наследяването на когномените в семействата, в които няма регистриран войник, т.е. в „цивилните“ семейства, също показват висок дял на „военните“ имена: 22 от 48 случая за Горна Мизия (58, 33%) и 17 от 37 в Долна Мизия (45,94%).

Малко по-различна е картината, получена от наследяването на специфичните „мизийски“ (E1) и общите „лимес имена“ (B1–D1). Запазването на „лимес имената“, видно от *Фиг. 1-4*, във военните семейства като цяло е доста по-силно в Горна Мизия (36,66% срещу 24,52% в Долна Мизия). Сред „цивилните“ семейства в Горна Мизия обаче определено се запазва предпочитание към „мизийските“ военни имена (18,75% от наследяванията, докато лимес имената се запазват едва в около 8%). В Долна Мизия „мизийските имена“ явно са били възприемани като по-ясно изразена военна номенклатура, защото се запазват в много повече случаи при войници, отколкото при цивилни (28,30% срещу едва 10, 81%). Специфичната „мизийска“ номенклатура следователно е имала по-ясни характеристики на военно именуване в Долна Мизия, което ни кара да изложим хипотезата, че това става заради по-непосредственото влияние на легионните рекрути. Вероятно същото важи и за южните части на Горна Мизия, докато в останалата част от провинцията „мизийските“ имена се предават благодарение на характеристиките си на част от вече популярно именуване в региона, без непременно да са обвързани с военна принадлежност.

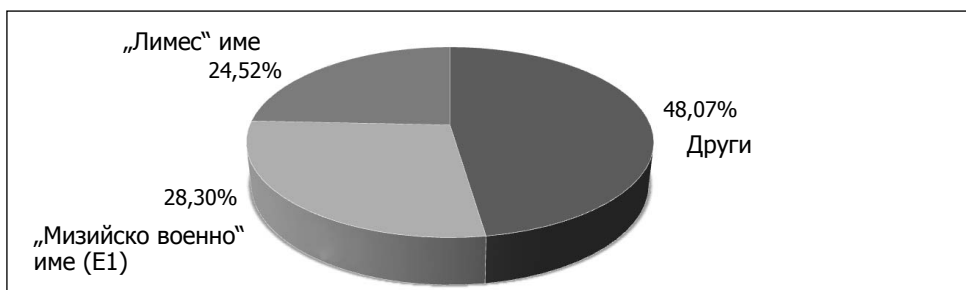
Тези данни, в съчетание с приведените по-горе примери за наследяване, позволяват да се направи предпазливия извод, че предпочитане на наложилите се във военна среда имена действително се откроява в семействата на войници, но то не бива еднозначно да се свързва с конкретно желание за идентификация с някаква военна общност в провинциите. По-скоро става въпрос за постепенно налагане на тип култура на именуването, образувана от съчетаването на няколко тенденции. От една страна, това е общото влияние на Дунавския лимес, който налага част от баналните за империята военни имена като престижна индикация за стар романизационен произход във военна, но и в гражданска среда и тук. От друга, това е налагането на имената, характерни за елинофонските провинции (основно от Ориента, Мала Азия или Македония) в легионния рекрут, които вероятно стават популярни с началото на локалното рекрутиране (кр. I – първата половина на II в.). Тази втора тенденция има за резултат по-трайно запазването на „военния имидж“ на някои „лимес имена“ в Долна Мизия, докато в Горна Мизия, вероятно заради по-силната връзка със среднодунавските земи, те се възприемат предимно като общопопулярни.

Настоящото изследване предложи един модел на историческо изследване на антропонимията, който, разбира се, трябва на този етап да се приема с предпазливост и разбиране за относителността на статистическия подход, над който винаги може да тегне сянката на недостатъчността на епиграфската изява на населението и който може да води до вариращи резултати с оглед на конкретен времеви или географски контекст. В случая обаче на базата на извършения анализ може да се изкаже предварителната хипотеза, че именните тенденции са признак и за оформянето на един по-независим, местен романизъм, който се е зародил във военна среда и еманципирайки се от нея, е започнал да задава тона в социално-политическия живот на двете провинции. Последното се е случило едва към края на Принципата. По-нататъшните проучвания върху различни типове римска номенклатура в провинциите в определен контекст, свързан с лимеса или не, могат да допринесат за конкретни изводи по този въпрос.

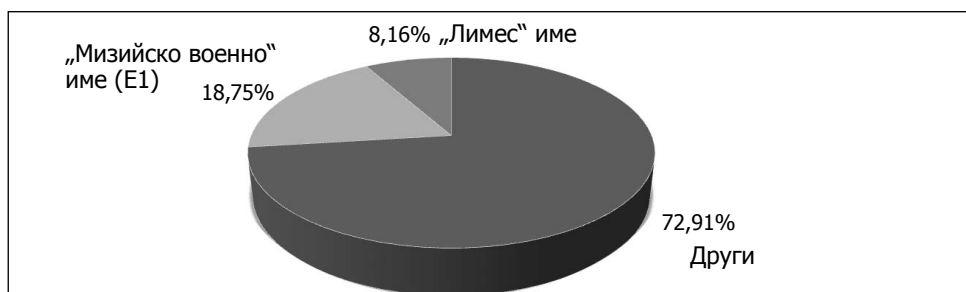
ФИГУРИ

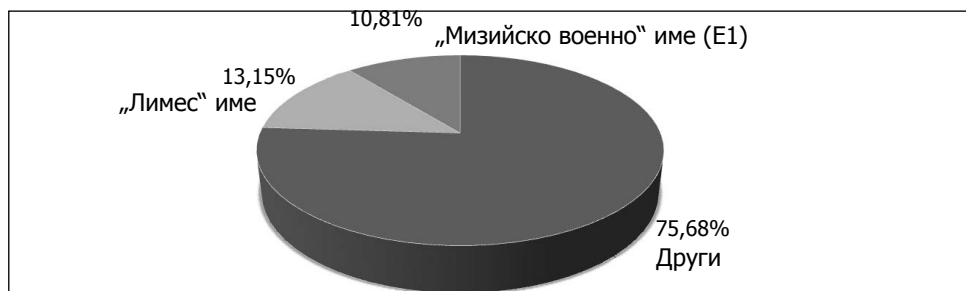
Фигура 1. Дял на „успешните“ наследявания сред военни: Moesia Superior

Фигура 2. Дял на „успешните“ наследявания сред военни: Moesia Inferior

Фигура 3. Дял на „успешните“ наследявания сред цивилни: Moesia Superior

Фигура 4. Дял на „успешните“ наследявания сред цивилни: Moesia Inferior

ПРИЛОЖЕНИЕ 1: ГРУПИ КОГНОМЕНИ

По-долу общопопулярните в империята имена са класифицирани според техните характеристики на популярна или военно-популярна номенклатура в Горна и Долна Мизия.

Група А (по Й. Кайанто): **A1:** популярни сред военни и цивилни в Долна Мизия – *Ianuaris, Maximus, Primus, Victor*; **A2:** популярни в Мизия само сред цивилните – *Felix, Sabinus, Severus*.

- Група Б** („безнадеждни“ лимес имена по А. Мочи): **Б1:** *Capito, Firmus, Fronto, Primus, Severus, отчасти Iovinus*; **Б2:** *Saturninus, Sabinus, Secundus, Valentinus, Valerius, Vitalis*; **Б3:** популярни само сред войниците: *Germanus*.
- Група В:** („безнадеждни“ лимес имена по А. Мочи, по-чести на Запад): **В1** – *Fuscus, отчасти Favorinus*. **В2** – няма; **В3:** *Sextus*.
- Група Г:** („безнадеждни“ лимес имена по А. Мочи, по-чести на Изток): **Г1:** *Crispinus, Valens, Valerianus*; **Г2:** *Iulianus*.
- Група Д:** (характерни имена по латеркули – с много съвпадения в други групи, основно Б1): **Д1:** *Capito, Clemens, Crispus, Ianuarius, Firmus, Fronto, Maximus, Paulinus, Tertius*; **Д2:** *Ianuarius, Felix, Valentinus*; **Д3:** *Aeternalis, Dassius, Marcianus, Quadratus*;
- Група Е:** (характерни „мизийски“ имена): **Е1** *Alexander, Aquillinus, Bassus, Clemens, Crescens, Herculanus, Longinus, Marcus, Ponticus, Rufus, Victorinus, Vitalis*. **Е2:** *Ingenius*; **Е3:** *Pudens*;
- Група Ж:** (характерни за Мизия имена, по-популярни само сред военните): *Aeternalis, Marcellinus, Rufinus, Quintus, Vindex*.

ПРИЛОЖЕНИЕ 2: ЕПИГРАФСКА ДОКУМЕНТАЦИЯ

Настоящото изследване се базира на цитираните по-долу надписи от Горна и Долна Мизия. Означенията на надписите са направени по общоприетите съкращения на епиграфските корпуси или където те не са публикувани в такива, според приетите норми за цитиране на литература. Същите съкращения са използвани за цитиранията на надписите в бележките под линия.

IScM = *Inscriptiones Daciae et Scythiae Minoris antiquae* (m. I: Pippidi, D.M., 1983; m. II: Stoian, I., 1987; m. V: Doruțiu-Boilă, E. 1980).

IScM I 26; IScM I 297; IScM I 336; IScM I 337; IScM II 113; IScM II 166; IScM II 354; IScM II 374; IScM V 7; IScM V 72; IScM V 90; IScM V 117; IScM V 155; IScM V 158; IScM V 174; IScM V 176; IScM V 225; IScM V 227; IScM V 276; IScM V 298.

ISM = *Inscriptions de la Mésie Supérieure* (mom I: Mirković, M. & Dušanić, Sl., 1976; mom II: Mirković, M., 1986; mom III, ч. I: Petrović, P., 1995; m. IV: Petrović, P., 1979; m. VI: Dragojević-Josifovska, B., 1982).

IMS I 31; IMS I 41; IMS I 44; IMS I 42; IMS I 48; IMS I 52; IMS I 77; IMS I 120; IMS I 124; IMS II 73; IMS II 77; IMS II 92; IMS II 147; IMS II 173; IMS III,2 30; IMS III,2.42; IMS III,2 45; IMS III,2.50; IMS III,2 56; IMS III,2, 58; IMS III,2 63; IMS III,2 66; IMS III,2. 68; IMS III,2. 83; IMS IV.84; IMS IV 85; IMS IV 95; IMS VI 42; IMS VI 52; IMS VI 61; IMS VI, 65; IMS VI 75; IMS VI, 91; IMS VI 104; IMS VI 110; IMS VI 126; IMS VI 139; IMS VI, 140; IMS VI 140; IMS VI 150; IMS VI 155.

ILBulg (=Gerov, B., 1989), № 59; 62; 80; 83; 146; 150; 154; 220; 235; 236; 251; 369; 378; 402; 411; 435.

CIL = *Corpus Inscriptionum Latinarum*, Berlin, 1863ff.

CIL III 14214, 6; CIL III 14214, 7; CIL III 6293; CIL III 12384; CIL III 14214,8; C III 14214,9; CIL III 14214, 10.

Conrad, S. (2004), № 111; 214; 215; 263; 268; 284; 393; 320

Danoff, C. (1939), № 11, 10, 15; Detschew, D. (1934), № 3.

IGLN (= Kolendo, J.& Božilova, V., 1997), № 93.

Карадимитрова, К. (2007), с. 104, таб. XI ; Карадимитрова, К. (2009), 293-300.

IDR (= Petolescu, C. C., 1996), № 333.

IGBR (= Mihailov, G., 1997), № 5245.

Геров, Б. (1953), № 584; Геров, Б. (1953), № 90.

БЕЛЕЖКИ

1. „Fundamental unit of social reproduction“: Saller & Shaw, 1984: 123 – 155.
2. „The extended Family“ според Saller & Shaw, 1984: 132.
3. Дискусията по въпроса дали войската трябва неизменно да се разглежда като основния движещ фактор в романизацията и провинциалния живот, не престава от самото начало на модерната историография върху Римската империя. За обобщение на досегашните постижения, както и за конкретните измерения на проблема вж. Speidel, 1999.
4. Mócsy, 1984: 197–222.
5. Mócsy, 1977: 389–391.
6. За именната матрица в ауксилиите вж. общо Mócsy, 1986 и Saddington, 2000. По отделни аспекти от проблематиката: Dušanič, 1996; Salomies, 1996; Тачева, 2000.
7. Основно Dean, 1916. За анализ на именен материал от войниците на войската в определени географски области вж. например Le Bohec, 1989.
8. Списъците от легионния лагер в Трезмис (дн. Иглица, Румъния, на ветерани от *legio V Macedonica*), от кастела до днешна Монтана с вексилация на *legio XI Claudia*, и от легионния лагер на *legio VII Claudia* при Виминациум (дн. Костолац, Сърбия) са публикувани съответно в Doguțiu-Boilă (1980), 163, № 137; Геров, 1953, № 16; Mirković, 1986: 87–99, № 52, 53. За локалното рекрутиране, неговия обхват и налагане, вж. основно Mann, 1983; Le Bohec, 1993. Оттук насетне като тъждествено с думата за „военен/войнишки/ветерански списък“ ще бъде използвана и думата латеркул (от лат. *laterculus*), която отдавна е наложена в епиграфиката за означаване на подобни паметници. Също така за означение на двата латеркула от Виминациум по-нататък в текста ще се използват съкращенията Виминациум I (за по-ранния) и Виминациум II за по-късния.

9. Doruțiu-Boilă, 1980: 167.
10. Kajanto, 1965: 29–30.
11. Mócsy, 1984: 212–222.
12. Mócsy, 1984: 216–217.
13. За „популярен“ когномен тук се приема този, който има минимум 2% дял от всички засвидетелствани носители на когномени в провинциите. Създаденият списък се базира на резултатите, обобщени в Стоев, 2012.
14. Danoff, 1939, № 15; IMS III.2., 45.
15. Баща *M. Aurelius Probus*, майка *Aurelia Maxima*, деца *Aurelius Priscinianus*, *M. Aurelius Capericus* (?), *Aurelia Maximina*: IMS I 124 от областта Kosmaj, южно от дн. Белград.
16. ILB, 251. Разчитането на името не е сигурно.
17. Mócsy, 1984: 217.
18. IMS VI 150 от Скупи, до дн. Скопие. За името *signum* или допълнителен прякор вж. Le Bohec, 1993 12–13.
19. IMS III.2. 30.
20. В IMS III.2.30, баща *tesserarius*; ISM I 30 – син *beneficiarius*; CIL III 14214, 10 – *centurio*; ILB, 236, *beneficiarius*.
21. В Долна Мизия: IGLN, 93; ILB, 80; ILB, 402; в Горна Мизия: IMS VI 110; IMS I 47.
22. Трябва да кажем, че семействата в Долна Мизия са по-явни отклонения от това правило: Стоев, К., 2012: 26.
23. IMS I 120; IScM V 90; IScM V 72; IMS I 26.
24. *Valerius Victorinus*, Conrad, 261, *biarcus* 324 г. сл. Хр.; *Valerius Victorinus*, 239 г. сл. Хр., IScM V 72, едно изключение е *C. Iulius Victorinus*, IMS IV 24.
25. Mócsy et al., 1983: 300.
26. Alföldy, 1969: 321.
27. IMS III.2. 63 от Тимакум Минус (дн. Равна, Сърбия).
28. IMS VI 52 от Скупи, дн. Скопие, Р. Македония.
29. IScM V 155; 276.
30. Настоящата статистика отчита общия брой на семействата, в които има „успешно“ предаване на когномен. Много силно се представят в това отношение чисто „латеркулните“ имена, т.е. тези, които са познати като военни предимно от войнишките и ветеранските списъци, без тук да се включват тъй или иначе характерните за „мизийското“ именуване. Те са предадени успешно в 6 от 8 ссемеяства (75%). Тъй като те в огромна степен съвпадат с общопопулярните безнадеждни имена от лимеса, стойностите им не са учудващи.
31. IMS II 113 от Виминациум, дн. Костолац в Сърбия, където бащата е бенефициарий.

32. IScM III.2.95.
33. IScM II 354 от Томи, дн. Констанца в Румъния.
34. Mócsy et al., 1983: 193.
35. CIL III 14214,10.
36. IScM V 296; Banev, 2001: 31–35.
37. G. Iulius Valens и неговият син G. Iulius G.f. Gaeianus от с. Върбовка, ILB, 411.
38. За влиянието на тези провинции върху рекрута на конкретните легиони от двете Мизии вж. Speidel, 1980.
39. Терминът „креолизация“, първоначално използван в лингвистиката, впоследствие в културно-историческите изследвания, е подходящ тук, за да опише използването на практически чужда лексика, особено с оглед на факта, че в случая става въпрос и за смесване на една чужда и местна култура, с индикации за запазени социално-властови отношения: срвн. Matz, 2005: 67–69.
40. Става въпрос за двата големи ефебски списъка от Одесус (Варна): IGBR I 47 от 215 г.; IGBR I 47bis от 221 г. сл. Хр. Прави впечатление наличието на носители на когномена *Marcus* сред военните постове на войскови единици, които са били извън провинцията и са се завърнали в Долна Мизия: вж. Conrad, 2004: 284; CIL XVI 143; също и носителите на това име сред войските на града Рим. Показателни за оформянето на преномена на Улпий Траян и Марк Аврелий като когномен, особено сред произхождащи от Балканите войници, са военните списъци от Рим, например CIL VI 2395; CIL VI 32640.
41. Статистиката е съставена на базата на общ брой наследявания на определен когномен, които може да са няколко в едно семейство (напр. IScM V 155).

ЛИТЕРАТУРА

- Геров, Б. (1953). Романизмът между Дунава и Балкана. Ч.2. От Хадриан до Константин Велики. *Годишник на Софийския университет, Историко-филологически факултет* 47, 17–409.
- Карадимитрова, К. (2007). *Contra votum* или за началото на християнската лексика. *Нумизматика, сфрагистика и епиграфика* 3, част 2. София: Национален археологически институт с музей, 104–115.
- Карадимитрова, К. (2009). Нови данни за земеделието в района на Рациария (сс. 293–300). *Нумизматика, сфрагистика и епиграфика* 5. София: Национален археологически институт с музей.
- Стоев, К. (2012). *Романизация на Горна и Долна Мизия по данни на антропонимията. Автореферат на дисертация*. София.
- Тачева, М. (2000). Бесите в тракийските рекрути за римската армия (I–III в.) (pp. 155–179). В: Тачева, М. *Власт и социум в римска Тракия и Мизия*. София: Вулкан-4.

- Banev, K. (2001). Addenda et corrigenda epigraphica (II). *Archaeologia Bulgarica* V, 31 - 35.
- Conrad, S. (2004). *Die Grabstelen aus Moesia Inferior. Untersuchungen zur Chronologie, Typologie und Ikonografie*. Leipzig: Casa Libri.
- Dean, L. R. (1916). *A Study of the Cognomina of Soldiers in the Roman Legions*. Princeton, N.J.
- Danoff, C. M. (1939). Lateinische Inschriften aus Nordwestbulgarien. *Archäologisches Beiblatt* 31. Wien.
- Detschew, D. (1934). Antike Denkmäler aus Bulgarien. *Archäologisches Beiblatt* 28, 124-130. Wien.
- Doruțiu-Boilă (1980). Inscriptiones Daciae et Scythiae Minoris antiquae. *Series altera: Inscriptiones Scythiae Minoris Graecae et Latinae. Vol. 5*. Capidava, Troesmis, Noviodunum. Bucharest, Editura Academiei.
- Dragojević-Josifovska, B. (1982). *Inscriptions de la Mésie Supérieure. Vol. 6*. Scupi et la région de Kumanovo. Belgrade.
- Dušanić, Sl. (1996). Military Diplomata for the Auxiliary Soldiers from the hellenophone Provinces: The Problem of the Recipients Name-Formulae (pp. 31-42). In: Rizakis, A.D. (Ed.). *Roman Onomastics in the Greek East. Social and political Aspects. Proceedings of the international Colloquium organized by the Finnish Institute and the Centre for Greek and Roman Antiquity Athens, 7-9 September, 1993*. Athens.
- Grov, B. (1989). *Inscriptiones Latinae in Bulgaria repertae*. Sofia.
- Kolendo, J. & Božilova, V. (1997). *Inscriptions Grecques et Latines de Novae (Mésie Inférieure)*. Paris.
- Mann, J. C. (1983). *Legionary Recruitment and Veteran Settlement during the Principate*. London.
- Matz, S. (2005). Creolization – ein Modell der Romanisation? (pp. 65–72). In: Schörner, G. (Ed.). *Romanisierung - Romanisation. Theoretische Modelle und praktische Fallbeispiele. BAR International Series, 1427*. Oxford: Archeopress.
- Mihailov, G. (1958). *Inscriptiones graecae in Bulgaria repertae. Vol. 1*. Inscriptiones orae Ponti Euxini. Sofia.
- Mihailov, G. (1997). *Inscriptiones graecae in Bulgaria repertae. Vol. 5*. Inscriptiones novae, addenda et corrigenda. Sofia.
- Mirković, M. & Dušanić, Sl. (1976). *Inscriptions de la Mésie Supérieure. Vol. 1*. Singidunum et le nord-ouest de la province. Belgrade.
- Mirković, M. (1986). *Inscriptions de la Mésie Supérieure. Vol. 2*. Viminacium et Margum. Belgrade.
- Le Bohec, Y. (1989). *La troisième légion Auguste*. Paris. Editions du Centre National de la recherche scientifique.

- Le Bohec, Y. (1993). *Die römische Armee. Von Augustus zu Konstantin d.Gr.* Stuttgart. Franz Steiner Verlag.
- Mócsy, A. (1977). Einige Probleme der Namenforschung im Lichte der Namengebung der Provinz Moesia Superior (pp. 375-385). In: Duval, N. (Ed.). *L'Onomastique latine. Actes du Colloque International sur l'Onomastique Latine*. Paris: Editions du Centre National de la recherche scientifique.
- Mócsy, A. (1984). Lateinische Cognomina als Geschichtsquelle: zwei Typen der provinzialrömischen Kultur. *Acta archaeologica Academiae scientiarum Hungaricae* 36, 197–222.
- Mócsy, A., Feldmann, R., Marton E., & Szilagyi, M. (1983). Nomenclator provinciarum Europae Latinarum et Galliae Cisalpiniae cum indice inverso. *Dissertationes Pannonicae III.1*. Budapest.
- Mócsy, A. (1986). Die Namen der Diplomempfänger (pp. 437–466). In: Eck, W., Wolff, H. (Eds.). *Heer und Integrationspolitik. Die römische Militärdiplome als historische Quelle*. Köln.
- Petolescu, C. C. (1996). *Inscriptiones Daciae Romanae. Inscriptiones extra fines Daciae Repertae*. Bukarest.
- Petrović, P. (1979). *Inscriptions de la Mésie Supérieure. Vol. 4*. Naissus – Remesiana – Horreum Margi. Belgrade.
- Petrović, P. (1995). *Inscriptions de la Mésie Supérieure. Vol. 3,2*. Timacum Minus et la vallée du Timok. Belgrade.
- Pippidi, D.M. (1983). *Inscriptiones Daciae et Scythiae Minoris antiquae. Series altera: Inscriptiones Scythiae Minoris graecae et latinae. ю Vol. 1. Inscriptiones Histriae et vicinia*. Bucharest: Editura Academiei.
- Saddington, D. M. (2000). The Sorts of Names used by auxiliaries in the Early Principate (pp. 163–179). In: Alföldy, G., Dobson, B. & Eck, W. (Eds.). *Kaiser, Heer und Gesellschaft in der römischen Kaiserzeit*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Saller, R. & Shaw, B.D. (1984). Tombstones and Roman Family life Relations in the Principate: Civilians, Soldiers and Slaves. *Journal of Roman Studies*, 54, 123–155.
- Salomies, O. (1984). Observation on some Names of Sailors serving in the Fleets at Misenum and Ravenna, Arctos. *Acta philologica fennica*, 30, 167–186.
- Speidel, M. (1980). Legionaries from Asia Minor (pp. 730–746). In: Temporini, H. (Ed.). *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt II.7.1*. Berlin & New York: Walter de Gruyter & Co.
- Speidel, M. (1999). Stadt-und Lagerleben. (pp. 75–87). In: Hesberg, V., H. (Ed.) *Das Militär als Kulturträger in römischer Zeit*. Köln.
- Stoian, I. (1987). *Inscriptiones Daciae et Scythiae Minoris antiquae. Series altera: Inscriptiones Scythiae Minoris graecae et latinae. Vol. 2*. Tomis et territorium. Bucharest: Editura Academiei.

THE NAMES OF THE FRONTIER: THE NAMING PRACTICE IN MOESIA SUPERIOR AND INFERIOR BETWEEN THE FAMILY AND THE ARMY

Abstract. The following article proposes an anthroponimical approach to the history of the „border“ (limes) society of the provinces of Moesia Superior and Moesia Inferior. It operates within the paradigm of the provincial Namegiving, created by scholars as A. Mócsy, in attempt to define the local Moesian „military nomenclature“ and to outline its influence on the names in the families in both provinces. The investigation concentrates mainly on the *cognomina* of the provincial population. In its first part, the article uses the anthroponimical data, already combined in the works of I. Kajanto and A. Mócsy, as well the names in the soldiers-and veteran lists in the Moesia, in order to define the most common Soldier-names in Moesia superior and inferior. In the following the article traces the characteristics of the soldier names as a preferred hereditary nomenclature in the families of soldiers and civilians in the Moesian provinces. Based on the results from the representation of the limes-cognomina in the families, the article presents the final conclusion that the military names are indeed overrepresented as hereditary nomenclature by the children of the soldiers. However, this could be hypothetically explained with the will of the parents to give their child a name which had gained its popularity in the times of the initial „Romanisation“ in the provinces.

Kalin Stoev, PhD

✉ Institute for Balkan Studies & Center of Thracology
„Prof. Alexander Fol“
Bulgarian Academy of Sciences
13, Moskovska Str.
1000, Sofia, Bulgaria
E-mail: kastoeff@gmail.com